

נארד, זכתה התפאורה למחמאות רבות. פגשתי במסיבה את מבקר התיאטרון של טיימס הלונדוני והוא אמר לי שהתפאורה היתה "מאירה את עיניו ואת מצב רוחו" של התפאורן המהפכני המהולל גורדון קרייג. המבקר התלונן שבאנגליה התפאורות עדיין כבדות, קודרות, מגושמות יותר מדי.

— כלומר, הפניה לתיאטרון היתה בעצם מיקרית לגמרי?

נבון: מיקרית ולא מיקרית. למעשה, כשי יצאתי לפאריס, כבר היה בידי לא רק תיק עבה של רישומים, כי אם גם "רקורד" של מי שהיה במאי הצגות, מחבר הצגות, משחק בהן ומצייר תפאורות. הכוונה כמובן להצגות בית ספר. בתל-אביב גם פעל אז תיאטרון התאגי (תיאטרון ארץ-ישראל). הם הציגו במקום שבו שכן עד לפני כמה שנים קולנוע שדרות.

היה שם מיגרש ובו לבנים מפוזרות. אשנבי האולם פנו לצד, לא לחזית. כל ערב הייתי בא, אוסף את הלבנים ובונה לי בעזרתן מישטה שעליו יכולתי לעמוד. האמת היא, שלראות את ההצגות לא כליכך ראיתי. לעומת זאת, שמעתי כל מלה. בסופו של דבר ידעתי בעליפה את הטקסט של כל הצגה וידעתי לחקות את קולותיהם של כל השחקנים.

הצלחות ורוויה

אחרי הוא הלך בשדות. הצלחתו הגדולה הראשונה של נבון, התחילו ההזמנות לזרום. מאז צייר תפאורות לכ-150 הצגות, חלק ניכר מהן בקאמרי, בנייהן; טרטיף והקמזן למולייר, פונדק בדרך על פי מופאסאן, מלכת שבא לסמי גרובמן, קזבלן ליגאל מוסינוב, האדרת של ב" סיפורו של גוגול (בתפקיד הראשי: אברהם חלפי), רומיאו ויוליה וריצ'ארד השלישי לשייקספיר, איי לייק מייק לאהרון מגד, פונדק הרוחות ורגעים לנתן אלתרמן, בשפל לגורקי, הטירה על-פי קפקא (מהצלחותיו הגדולות ביותר), של-

אין זה, איפוא, חלום — העגנו לארץ הבחירה" (1953)

נבון: לא, לא הייתי מבחין בין קו ברישום "אמנותי" לבין קו בקריקטורה. אולי אפשר להגיד שהקו ברישום יותר חופשי. לא יותר. נכון מה שאמרת לגבי התלכדות של הקו שלי. דווקא מפני שלא מצאתי לפני כל מסורת, לא היו סטראוטיפים קריקטוריים שאפשר להיעזר בהם. יררתי לרחוב למצוא שם את הקו שלי ואת הסטראוטיפים שלי. הייתי הולך לרחוב, לקפה, לוועידות השונות, לאולמות התרבות, ל"פרלמנט" של שדרות רוטשילד (דיונים פוליטיים) על נושאים שברומרשלי-עולם בין בטלני ומוכר טלי תל-אביב. זה היתה האקדמיה האמיתית שלי. נדמה לי שאת תל-אביב לא צריך להתאמץ לצייר, היא מציינת את עצמה. את הקו הזה שמצאתי או ברחובות תל-אביב העברתי לאורך כל עבודתי. אתה מבקש שאגיד את הקו שלי. הייתי אומר שהוא קו מהחיים, רוטט, ספונטאני. אותו קו משמש אותי גם ברישום וגם בקריקטורה.

— ובכל זאת, אין שום הבדלים ביניהם?

נבון: כן, בקריקטורה אני מחפש את המצ' חיק, ברישום של אדם אני רוצה את האופייני. אבל גם בקריקטורה, למשל כשציירתי את מסקין בתיאטרון, אני קודם כל מעביר את מה שאני רואה לשפת הקו. אני לא מצייר עין מצולמת, טוראליסטית. איוה סיבוב של הקו, לולאה, תנופה קטנה — והנה עין. לכן שפת הקו שלי זהה תמיד לעצמה. אין כקריקטוריסטן אדם שצריך לדעת לשמור על פרופורציות. אם יש אדם אף באורך של מטר ואתה מצייר אותו עם אף באורך של שני מטר, זה אולי מצחיק או מגוחך קצת ברגע הראשון, אבל זה הופך מייד למעות, לבלתי-נכון, אולי גם לקל מדי, לשיטחי. אני רוצה לתפוס את המצחיק שהוא אופייני ואת האופייני שהוא מצחיק. לא להגיע לולגריזציה. קריקטורה וולגארית היא בעיני קריקטורה לא משובחת.

— וכך היית מגדיר את הקריקטורה שלך: חשיפת האופייני שבמצחיק והמצחיק שבאופייני, מבלי להגיע לעיוות גס?

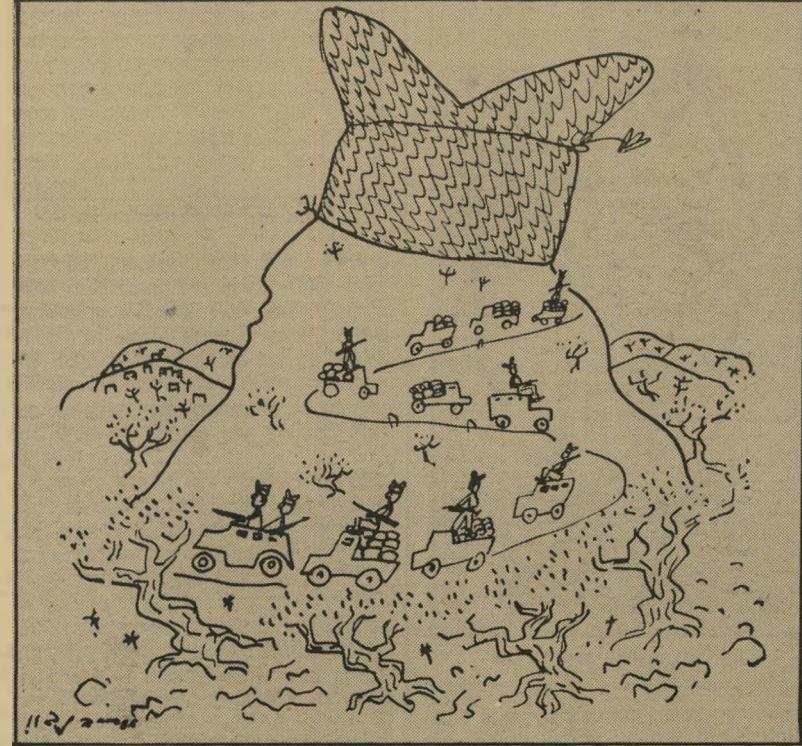
נבון: כן, אני עוסק בכל מילימטר באופייני. גם בקריקטורה המצחיקה ביותר. הייתי אומר שיש איוו פרופורציה הומאנית, שברגע שאתה חורג ממנה או מאבד אותה, הקריקטורה שלך הופכת לסתם קללה או השמצה. אז גם אינך משיג את מטרתך. מניסיוני אני יודע, שאין דבר קל יותר מאשר להגויס, "לעבוד בגרון". זה תמיד הכי קל. והאמת היא שזה גם מושך, בעיקר את הקהל. הבעיה שלי היתה תמיד למצוא איוו איוון פנימי, אחרי התחבטות בין קצוות. מכאן תבין שאינני חסיד של מה שקוראים לו היום כאסה.

— איך אדם מרגיל עצמו לקום בבוקר,

אחר כך השלב השלישי: הביצוע. יש כאן מעין משולש כזה: נושא, הברקה, ביצוע. כשכל השלך שה נפגשים, מתרחש מין מעבר מן המשולש אל עיגול שחג מסביב בהברקה, זה כמו פלוס ומינוס בחשמה. אתה חושב על רעיון וממש באותו זמן אתה רואה לנגד עיניך צורה פלאסטית. החלק הקשה ביותר היא ההברקה, כי היא חייבת להיות קצרה וקולעת. כשיש יותר מדי טקסט, זאת כבר לא קריקטורה. תמיד כתבתי בעצמי את הטקסט טים שלי.

תפאורות והפצצות

אנחנו חוזרים עשרים שנה לאחור. השנה היא 1948. מילחמת-העצמאות. נבון שקוע עד צוואר בקריקטורות שלו, מצייר גם לתשע בערב,

עם כיבוש מוצב הקסטל (1948)

מה המלך ושלמי הסנדלר לגרומן (פיזמונים ועיבוד: נתן אלתרמן) ועוד ועוד. באותה תקופה אייר כ-80 ספרים, מרביתם סיפריילדים וסיפרי שירה, וכן אייר מרורים קבועים בדבר לילדים. אורי מורי, אורי כדורי, החמור החכם ועוד (טקסטים: לאה גולדברג). רישומי התיאטרון שלו הוצגו בשנת 1979 בביתן הלנה רובינשטיין של מוסיאון תל-אביב וב-1981 בטריניטאל הבינלאומי מית לרישומי תיאטרון ביוגוסלוויה. בשנת 1956, באחת מגיחותי-השיתותי הרבות בפאריס, יצר, ביחד עם יעקב גאם ואריה ממבוש, סרט ניסויי בן עשר דקות המבוסס על רישומי ומלווה ב- קריינות עברית (טקסטים: ט' כרמי) זמר דרך במידבר.

בשנים 1943 ו-1959 הציג את רישומי במוס" אוז בצלאל בירושלים, וב-1949 בתערוכת אופ" קים חדשים בתל-אביב. לאחר כמה תצוגות קבר צתיות בחו"ל, הציג מוסיאון-ישראל תערוכת-יחיד של יצירותיו מתוך אוספו ומאוסף האמן (1978). נבון זכה בפרס דיזוגוף, פרס סוקולוב לעיתונאות, פרס מאיר מרגלית לתיאטרון וכן בכינור דויד מטעם ידיעות אחרונות על תפאור לתיאטרון.

מסתיים בהכרות המדינה. יוסף מילוא, מנהל התיאטרון הקאמרי שאך זה נוסד, מבקש להעלות את מחוזו של משה שמיר, הוא הלך בשדות. נשאלת השאלה: מי צייר את התפאורה? נבון זוכר שמילוא פנה אליו. משה שמיר טוען עד היום שהוא היה אבי הרעיון. מדוע לא? זו היתה תפאורתו הראשונה של אריה נבון, שעתידי היה להיות בכיר ציירי התיאטרון במדינת-ישראל. וואת — מבלי שלמד את המיקצוע המסובך אפילו יום אחד בחייו.

נבון: ישכנו בכסית בהאפלה ליד נר, והעליתי את התפאורה קו לקו על פיסות נייר מתוך קופסות סיגריות. למחרת בבוקר עמדנו בחצר המסונפת של בית מוגרבי, שבאחד מאולמי הציג הקאמרי, והיינו מחברים קרש לקרש. מפ" עם לפעם היו נשמעות צפירות אזעקה, אווירונים מצריים היו מופיעים בשמי תל-אביב. היינו מפ" סיקים לרגע מסתכלים בשמיים וממשיכים. היתה הרגשה כזאת של זהות בין מה שקורה בארץ לבין מה שעתידי להתרחש על הבמה. בהצגת הבכורה קראו לי לעלות לבמה ולא עליתי. חשבתי ששכשלתי כישלון חרוץ. כעבור שש שנים, כשהועלתה ההצגה בפאריס, באולם שרה בר-

אתמול הם בכו על חורבן ירושלים. היום הם בוכים על בנין ירושלים" (1951)

והעולם הזה של אורי קיסרי. עשר שנים קודם לכן, בשנת 1938, הוציא לאור את ספר הקריקטור רות הגדול ביותר ואולי גם המרשים ביותר שלו, שחור על גבי לבן, אשר ברל כצנלסון עצמו השתתף בעריכתו (נבון מודה לו כשער הספר). יעקב פיכמן ישב וכתב או במשך שלושה חודשים את ההקדמה לספר. עד כדי כך היה נבון נחשב ב-1938.

ב-1948 יוצא ספר חדש, שלישי, בשם עד כאן, ובו קריקטורות על הספר הלבן ועל בוויין, על ההצבעה באו"ם ברבר הקמת מדינת-ישראל, על התגובות הראשונות של הערבים, פרעות. הספר

להיזכר שהוא קריקטוריסט ולהתחיל להוליך את הקו על הנייר?

נבון: תירגלתי את עצמי לקום ולהגיב. על דברים שאני אוהב — בהומור, בחיבה, על דברים מרגיזים — ברוגז. אני מדגיש: זו היתה תגובה. לא היתה אצלי החלטה לאהוב או לשנוא פעם אחת ביום.

הייתי עובר על כל העיתונים עד שהייתי מגיע לנושא הכואב ביותר, המרגיז ביותר או זה שמעורר את ריגשי-ההזדהות בעומקים ביותר. אחרי שכבר הגעתי לנושא, הנקודה השניה היא הרעיון, ההברקה, שבלעדיהם אין קריקטורה.